

Säätiö katsoo päivätiedepolitiikan yli

■ Ilona Herlin ja Kalle Korhonen

Mikä on säätiöiden asema suomalaisessa tiedepolitiikassa 2010-luvulla? Yksityiseen tiederahoitukseen kohdistuu uudenlaisia odotuksia, kun yliopistot kärsivät julkisen rahoituksen nopeista leikkauksista, ja säätiöiden julkista rahoitusta täydentävä rooli saa näin uusia sisältöjä. Etenkin kaksi muutosta on näkyvissä: säätiöt näyttävät toimivan julkisia rahoittajia pitkäjänteisemmin, ja vapaa, kansallisten ja kaupallisten intressien yli katsova tutkimus jää entistä enemmän yksityisiin käsiin. Säätiörahoitus kiinnostaakin yhä useampia tieteilijöitä, mikä näkyy siinä, miten vaikeaa esimerkiksi Koneen Säätiön rahoitusta on saada. Vuonna 2015 uutta väitöskirjastipendiä hakevista tutkijoista vain neljä prosenttia sai säätiöltä myönteisen rahoituspäätöksen, ja kokonaisyöntöprosenttikin tieteessä oli vain seitsemän.

Yksityiset säätiöt on mielletty tahoiksi, jotka tarjoavat lyhyitä rahoituspätkiä väitöskirjantekijöille ja väliaikaista rahoitusta vielä vakituista paikkaansa etsiville tutkijoille tai joiden rahoitus täydentää julkisesti rahoitettuja projekteja. Tilanne näyttää nyt kääntyneen sikäli päinvastaiseksi, että säätiöillä on mahdollisuus toimia jatkuvasti lyhytjänteistyvän julkisen tiederahoituksen vastavoimana. Osin säätiöt yhäkin jakelevat pikkupätkiä ja riittämättömän kokoisia stipendejä, mutta paine ja myös mahdollisuus toimia pitkäjänteisesti on olemassa. Esimerkiksi Koneen Säätiö rahoittaa nykyään pääosin tutkimusta, joka kestää useita vuosia, ja kun yksi tutkimushanke on päättynyt, samoja tutkijoita ja tutkimusryhmiä voidaan haluttaessa tukea

uudestaan. Voimme siis jatkaa tietyn teeman tai tutkimusryhmän tukemista pitkään ja antaa myös uusien, tutkiessa syntyneiden kysymysten ohjata hankkeiden painopisteitä.

Monet säätiöt ovat siirtäneet rahoituksen painopistettä pois väitöskirjantekijöistä, niin että välillä näytti, että väitöskirjan tekijät jäävät kokonaan tuetta. Näin ei kuitenkaan ole käynyt, mikä kertoo laajasta uskosta tohtorintutkinnon arvoon muunkin kuin tutkijan uran pohjana. Koneen Säätiössäkin pidetään Suomen tohtorien kasvanutta määrää enemmän saavutuksena kuin ongelmana. Väitelleiden tutkijoiden osuus kaikista henkilökohtaisista apurahoista on kuitenkin noussut lähes puoleen.

Tiedeyhteisössä puhutaan paljon Suomen nykyisen hallituksen tai Suomessa muutenkin vallitsevasta tieteelle vihamielisestä ilmapiiristä. Näin on ollut helppo tulkita puheet kaiken maailman dosenteista tai professorien lomapainotteisesta työvuodesta. Hyvällä tahdolla Suomessa voi kuitenkin havaita myös tiedemyönteisyyttä. Kamalat ongelmat Suomessa ja maailmassa ovat aiheuttaneet yleisen hätäntunteisuuden tilan, ja ainakin toistaiseksi näyttäisi vallitsevan semmoinen käsitys, että tiede ja tutkimus voisivat hätää helpottaa. Näin voi tulkita strategisen tutkimuksen rahoituksen, jonka takana on ilmeisesti vilpiton halu saada lisää tutkittua tietoa päätösten tueksi. Tutkijoilta tunnutaan toivovan ratkaisuja kaiken maailman kysymyksiin. Mutta sekä tutkijoiden että päättäjien on pidettävä huolta siitä, että tutkimuskysymykset ovat yhteiskuntapoliittisesti kestäviä, eivät hallitus-

poliittisesti määriteltyjä, ja niitä ratkaistaan akateemisen tutkimuksen metodeilla.

Suomen julkisen tiederahoituksen suunta on joka tapauksessa ainakin osin kohti päättäjälähtöisiä kysymyksiä ja suurempaa tulostavuu- tisuutta siinä, miten tiede tuottaa kaupallisesti hyödynnettäviä innovaatioita. Puhe norsunluutorneista ja vanhakantainen ”kateedereista kansalle” -tyyli onkin luonut sen kuvan, että tutkijat elävät yhteiskunnasta erillään ja tutkivat omituisia, irrallisia, kenties jopa irrelevantteja asioita. Mutta yhteiskunnassa tutkijatkin elävät, eivätkä heidän löytämänsä tutkimusongelmat voi siis olla yhteiskunnasta erillään. Tutkimusyhteisön kykyyn tunnistaa ongelmia tulisi luottaa. Kuten tunnettua, ajankohtainen tutkimus voi paitsi vastata tämän päivän kysymyksiin myös ennakoita tulevia yhteiskunnan (ja ihmisten) ongelmia.

Tutkimusrahoituksen ohella Koneen Säätiö on muutenkin alkanut tukea uusia tapoja tuoda tietoa tutkimuksen tekemisestä ja tuloksista päättäjille, asiantuntijoille ja suurelle yleisölle. Tuemme sitä, että tiedonvälittäjiä, esimerkiksi ammattitoimittajia, on mukana tutkimushankkeissa. (Samana ajatuksena on sittemmin omaksunut myös julkinen strategisen tutkimuksen tiederahoitus.) Tällä haluamme rohkaista luovia ihmisiä etsimään yhdessä uusia tapoja tuottaa ja jakaa tieteellistä tietoa erilaisille yleisöille, ei pelkästään nyky-Suomen poliittiselle eliitille.

Kun poliittiset päättäjät päättävät valtion verorahojen käytöstä tutkimukseen, syntyy helposti kuvitelma, että tiede olisi valtioiden välis- tä kilpailua ja yhteistyötä. Tämän kuvitelman vallassa ajatellaan järkeväksi keskittää tutkimus

yhdessä maassa muutamaaan tehokkaaseen hallintoyksikköön, jotka kilpailevat samanlaisia ulkomaalaisia yksiköitä vastaan. Kaikki kuitenkin tietävät, etteivät tutkijat toimi vain omassa valtiossaan, vaan yhteistyötä kollegoiden kanssa tehdään riippumatta siitä, missä maassa tai hallintoyksikössä nämä toimivat. Käytännössähän tutkijat tekevät yhteistyötä muualla toimivien tutkijoiden kanssa ja kilpailevat tuloksista – tai paremmista tai kiinnostavammista argumenteista – jopa samassa yksikössä toimivia kollegoita vastaan. Kiinnostava tutkimus syntyy ruohonjuuritason moninaisuudessa, jossa ei las- keta, montako professoria yksikössä on.

On mielenkiintoista seurata, kuinka pitkäl- ti kansallisiksi toimijoiksi mielletyt (ja Suomen etua sääntöjensäkin takia ajavat) säätiöt ottavat kansainvälisyyden haasteen vastaan: pystyvätkö ne tässäkin olemaan julkisen rahoituksen vas- tavoima, unohtamaan (lyhytnäköisen?) kansal- lisen edun ja toimimaan ihmiskunnan hyväksi rahoittamalla hyvää, pitkäjänteistä tutkimusta vailla suoraa suomalaista sovellusalaa.

Tutkimusrahoitusta suomalaisilta säätiöiltä ei riitä kaikille, kun potti on kaikkiaan vain joi- takin satoja miljoonia vuodessa: kaikkea ei siis voi panna säätiöiden vastuulle. Säätiöiden voima onkin edelleen pitkäjänteisyyden ohella jousta- vuudessa ja kyvyssä panna alulle uusia juttuja.

Ilona Herlin on suomen kielen dosentti ja Koneen Säätiön hallituksen varapuheenjohtaja. Kalle Korhonen on klassisen filologian dosentti ja Koneen Säätiön tiedeasiamies.